

(szczególnie w tzw. Specjalnych Strefach Włączenia);

– promocja współpracy pomiędzy miastami i obszarami wiejskimi mająca na celu wzmocnienie regionów funkcjonalnych;

– integrowanie obszarów wiejskich otaczających wielkie miasta w postaci strategii rozwoju przestrzennego regionów miejskich, zmierzających do poprawy skuteczności planowania przestrzennego z uwzględnieniem poprawy jakości życia na obszarach otaczających miasta.

Dyskusyjny jest ten trzeci kierunek rozwoju w sensie wielkości miast. Obecnie partnerstwo miejsko-wiejskie jest bardziej adresowane do mniejszych ośrodków miejskich z myślą pobudzenia rozwoju na obszarach problemowych.

Rozwój partnerstwa miejsko-wiejskiego wymaga przezwyciężenia szeregu problemów i nieprawidłowości; należą do nich: (1) rywalizacja pomiędzy lokalnymi władzami w walce o przyciąganie inwestorów, powodująca często powielanie inwestycji, zwłaszcza w zakresie infrastruktury; (2) rywalizacja pomiędzy organizacjami gospodarczymi, np. pomiędzy deweloperami zainwestowania miejskiego i przedsiębiorcami związanymi z rolnictwem; (3) częstkowe lub wybiórcze traktowanie problemów połączone z brakiem holistycznego, strategicznego, myślenia i planowania, sprzeczne z założeniami zrównoważonego rozwoju; (4) pojawianie się problemów środowiskowych (przeciążenie systemu transportowego, wyczerpywanie się zasobów naturalnych itp.) - niedostateczny nacisk na właściwe wykorzystanie zasobów miejscowych na obszarach wiejskich. W powyższym kontekście niezbędne jest stworzenie warunków dla powstawania, udoskonalania i upowszechniania partnerstw miejsko-wiejskich. Dlatego też poniżej przedstawiono rekomendacje temu służące.

2. Rekomendacje dla rozwoju partnerstw miejsko-wiejskich

Poniższe rekomendacje są efektem realizacji projektu URMA (2012-2014) w ramach programu unijnego INTERREG IVC, którego celem było wspieranie wymiany doświadczeń w odniesieniu do powstawania i wdrażania partnerstw miejsko-wiejskich w wybranych europejskich obszarach metropolitalnych i ich otoczeniu.

Rekomendacje dla decydentów i interesariuszy:

– partnerstwa miejsko-wiejskie muszą być nastawione na realizację konkretnych potrzeb i wykorzystanie lokalnych potencjałów rozwojowych; ponadto powinny być uznane za podejście strategiczne na wszystkich

poziomach polityki spójności terytorialnej i odpowiednio wspierane;

– stosowanie dobrych praktyk w zakresie tworzenia partnerstw miejsko-wiejskich;

– wielowątkowy charakter partnerstw miejsko-wiejskich wymaga podejścia holistycznego i odpowiedniego do lokalizacji oraz zarządzania wielopoziomowego i międzysektorowego modelu organizacji;

– partnerstwa miejsko-wiejskie powinny być traktowane jako funkcjonalne i przestrzenne jednostki, łączące obszary miejskie i wiejskie oraz rozpoznawane w planowaniu strategicznym i przestrzennym na wszystkich poziomach samorządu i gospodarki;

– istniejące instytucje i odpowiednie nowe ciała funkcjonalne na poziomie regionalnym powinny odgrywać strategiczną rolę, ułatwiając i koordynując partnerstwa miejsko-wiejskie;

– miejsko-wiejskie inicjatywy angażujące wielu, różnorodnych interesariuszy, powinny być wspierane przez instytucje publiczne w celu zapewnienia odpowiedniego osadzenia tych projektów na różnych polach.

Wzięcie pod uwagę tych rekomendacji przez decydentów powinno zaowocować m.in. stworzeniem warunków do rozwoju tego typu partnerstw, ograniczeniem barier ich funkcjonowania i dostosowaniem instrumentów finansowych, będących w gestii władz unijnych, krajowych, regionalnych i lokalnych, w sposób umożliwiający korzystanie z nich partnerstwom miejsko-wiejskim.

Алла МЕЛЬНИК

Тернопільський національний економічний університет, Україна

МІЖРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В НАЦІОНАЛЬНОМУ І МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ ЯК РЕАКЦІЯ НА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми обумовлена необхідністю посилення внутрісистемної інтеграції національної економіки, підвищення конкурентоспроможності регіонів, усунення загроз національній безпеці, важливістю інституціональної інтеграції, потребою у розбудові платформи для реалізації політики інтеграції України у Європейський Союз згідно Угоди про асоціацію України з ЄС, необхідністю реакції центральної і місцевої влади країни на сучасні виклики регіонального

розвитку.

Діагностика стану та тенденцій розвитку регіонів України, їх внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування дозволяє констатувати наступне:

1. Не зважаючи на економічні реформи, які проводились в економіці України, економіці регіонів характерні значні структурні дисбаланси. Це зумовлено тим, що деформації, які мали місце в процесі реформування власності, не призвели до створення сучасного технологічно-передового, конкурентоспроможного виробництва, покликано забезпечити матеріальний добробут і соціальні потреби населення регіонів. Якісні риси економіки в багатьох регіонах не покращились, а навіть погіршилися (значна структурно-технологічна відсталість, ресурсно-експортна орієнтація, значна залежність від джерел енергоресурсів, недостатня розвинутість виробництв для внутрішнього споживчого ринку, нерозвинутість інноваційної системи, недостатня розвинутість ринкової інфраструктури).

2. Де-факто пріоритети регіонального інвестування не відповідають пріоритетам, визначеним державними програмами і регіональними стратегіями. Має місце штучний рух капіталів внаслідок періодичного перерозподілу сфер політичного і економічного впливу еліт [1, с.14]. Характерна концентрація упродовж тривалого періоду потоків іноземного інвестування в центрах – Київ, Дніпропетровська, Київська і Харківська області, що супроводжуються диспропорційністю і концентрацією основних коштів в цих регіонах, попри несприятливий загалом інвестиційний клімат в країні і дефіцит капітальних інвестицій в більшості регіонів.

3. Розрив ланцюга створення кінцевого продукту, який має місце в рамках колишніх (радянських) виробничо-господарських зв'язків (наприклад, Україна-Росія, Україна-Азербайджан тощо), не компенсувався формуванням нового ланцюга, зокрема в рамках виробничо-господарських зв'язків підприємств різних регіонів України.

4. Має місце асиметричність технологічного розвитку промисловості регіонів. Низько-технологічні галузі промислового виробництва та переробки, що представляють III технологічний уклад, зосереджуються у Донецькій, Луганській, Полтавській, Запорізькій обл., середньо-технологічні – майже у всіх областях, середньо-високотехнологічні (V технологічний уклад) – у Київській, Харківській, Львівській і високотехнологічні (VI технологічний уклад) – у Київській,

Харківській, Львівській обл. Така асиметрія концентрації технологічних укладів могла б бути використана для налагодження внутрішньої кооперації підприємств різних регіонів за умов посилення міжрегіональних зв'язків в Україні. За інших обставин (що вже має місце) це призводить до посилення зовнішніх зв'язків елементів системи (національної економіки) і загострення економічних внутрікраїнних суперечностей [3].

5. Має місце проникнення на внутрішній ринок іноземних компаній, зокрема ТНК, із привнесенням своїх «правил гри», які не завжди прийнятні для окремих регіонів з позицій їх інтересів, а в окремих випадках і національних інтересів. Можна згодитись з думкою дослідників даної проблеми, що «при перенасиченні певного порогу присутності» в середині країни, їх правила будуть домінуючими [2, с.25], що для деяких регіонів (А.М.) може призвести до знекровлення вітчизняного бізнесу в цих регіонах.

6. Система інститутів не знаходиться у повній відповідності з цілями соціально-економічного розвитку регіонів і можливостями їх реалізації.

7. Недостатньо результативним залишається транскордонне співробітництво, функціонування Єврорегіонів, що обумовлено причинами економічного, фінансового, організаційного, інституційного і законодавчого характеру.

До зазначеного слід додати нові виклики регіонального розвитку, які актуалізують проблему міжрегіонального співробітництва. До них слід віднести:

1) поглиблення регіональних відмінностей демографічного розвитку, відмінностей у напруженості регіональних ринків праці, активізацію внутрікраїнних і міжкраїнних міграційних процесів. Якщо перші два явища пов'язані з різним ступенем прояву таких факторів як зміна вікової структури, скорочення чисельності молоді, урбанізація, переважання показника негативного природного приросту, то третє – обумовлене загостренням геополітичної ситуації, анексією Криму, військовим конфліктом на Донбасі, низьким економічним і соціальним розвитком ряду регіонів;

2) посилення відмінностей в інтенсивності структурних зрушень в окремих регіонах, що обумовлено різними причинами в різних регіонах (обмеженість фінансових можливостей для розвитку інноваційних видів економічної діяльності; відсутність реальних кроків щодо створення

замкнутого циклу виробництва продукції з високою доданою вартістю і збереження традиційних виробництв попри незадовільну кон'юнктуру на ринках експорту продукції металургійної, добувної і хімічної промисловості, що важливо для Донецької, Луганської, Запорізької, Дніпропетровської областей; втрата деякими видами економічної діяльності міжнародної конкурентоспроможності; недостатня діяльність місцевих органів влади в реалізації структурної політики);

3) зниження участі іноземного інвестування у створенні нових підприємств і недостатність інвестиційних ресурсів у більшості вітчизняних підприємств, які могли б бути спрямовані на модернізацію виробництва [1, с.14];

4) масштабне витіснення української продукції з російського ринку і зниження позитивного ефекту від відкриття європейського ринку, що загалом супроводжується для регіонів втратою їх експортного потенціалу. Позитивна динаміка торгівлі з Європою з середини 2014 р. мала місце лише для Запорізької, Житомирської, Миколаївської, Сумської і Хмельницької обл. [4];

5) інституційна та бюджетна децентралізація, яка супроводжується як позитивами, так і ризиками. До перших слід віднести перерозподіл повноважень, ресурсів на всіх рівнях влади, зростання можливості в дотриманні принципу субсидіарності, підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів, зміцнення фінансової самостійності, стимулювання територіальних громад до об'єднання, закріплення стабільних джерел і дохідної бази. До других – унеможливлення незалежності від Державного бюджету в зв'язку з залежністю виконання повноважень на рівні територіальних громад від отриманих трансфертів, недостатність ресурсів для утримання переданих об'єктів / лабораторних центрів, спеціалізованих медико-санітарних частин, посилення диференціації регіонального розвитку, поява горизонтальної бюджетної конкуренції між регіонами та горизонтального бюджетного дисбалансу [1, с.59], домінування локальних інтересів над регіональними і загальнонаціональними тощо;

6) загострення проблем територіальної організації і фінансування соціальної сфери. Це в першу чергу стосується мережі закладів освіти, які не адекватно розміщені до наявного і потенційного контингенту дітей шкільного віку, що призводить до її низької ефективності, перевищення часто сум, які надходять до місцевого бюджету у вигляді освітньої субвенції. Запровадження зміни в організації фінансування охорони

здоров'я через запровадження медичної субвенції обумовлює проблему, пов'язану з тим, що вона визначається на основі формульних розрахунків за єдиними підходами для всіх територій, виходячи з фінансового нормативу бюджетної забезпеченості і корегуючи коефіцієнтів, що на протязі часу майже нівелюється. На фоні цього загострюється проблема територіальної доступності освітніх і медичних послуг, що вимагає пошуку варіантів її розв'язання, в т.ч. через міжрегіональне і через міжмуніципальне співробітництво;

7) посилення регіональної диференціації видатків місцевих бюджетів на соціальний захист (соціальне забезпечення та розмірів зазначених виплат). Дослідники даної проблеми вказують, що це зумовлює значні розбіжності в рівнях матеріального забезпечення осіб за територіальною ознакою, а концентрація підвищеного розміру цих виплат у регіонах з низьким рівнем їх соціально-економічного розвитку створює проблему надмірної матеріальної залежності їх мешканців від бюджетного забезпечення за умови низької участі вказаних регіонів у формуванні ВВП [1, с.72];

8) спільною проблемою для регіонів є консервація, а в деяких випадках і погіршення умов життєдіяльності, особливо на сільській території, що пов'язано з незадовільним станом соціальної і соціально-побутової інфраструктури, подальшою її руйнацією і вимагає міжрегіонального пошуку шляхів її розв'язання;

9) поглиблення асиметричності в розвитку прикордонної технічної і соціальної інфраструктури в регіонах України і сусідніх Польщі, Словаччини, Чехії, Угорщини, що погіршує не лише рівень транскордонного співробітництва, але й використання транзитивних можливостей України, розвитку туризму.

В сукупності це вимагає чіткого визначення концептуальних засад побудови міжрегіонального співробітництва, чіткого визначення міжрегіональної інтеграції в національному і міжнародному (інтеррегіональному) вимірі, окреслення першочергових заходів в контексті кожного з них.

На наш погляд, в основі побудови міжрегіонального співробітництва мають лежати такі концептуальні засади: системне управління ресурсами з метою їх раціонального використання на регіональному та загальнодержавному рівні; проектне інноваційно-інвестиційне управління з залученням коштів державного, місцевих бюджетів і приватного сектору з використанням механізму публічно-

приватного партнерства; удосконалення інституціонального забезпечення цього процесу; компліментарність внутрішньої регіональної політики до політик регіонів-партнерів.

Найбільш важливими і результативними напрямками міжрегіонального співробітництва можуть стати: а) міжрегіональне співробітництво в контексті економічної безпеки; б) взаємодія регіональних органів влади в питаннях розбудови інфраструктури; в) формування міжрегіональних кластерів та мереж; г) розвиток кооперованих зв'язків підприємств на міжрегіональному та інтер-регіональному рівнях (коопераційна модель співробітництва); д) інституціональна інтеграція регіональної інфраструктури інноваційного розвитку між регіонами сусідніх країн; е) співробітництво регіональних влад в питаннях внутрішньої і зовнішньої міграції, розміщення тимчасово переміщених осіб; є) співробітництво регіонів в питаннях збереження природних ресурсів і економічного захисту; ж) подальша інституціональна інтеграція, спільний моніторинг реалізації угод та впровадження програм матеріального, в т.ч. транскордонного співробітництва.

В контексті зазначених напрямків першочергового значення набувають заходи, спрямовані на: а) подолання дезінтеграційних тенденцій; б) запобігання нераціональному переміщенню ресурсів, зокрема надлишковій міграції, невиправданій концентрації капіталу, формуванню мегаполісів; в) посилення міжрегіональної інтеграції; г) підтримку підготовки і реалізації міжрегіональних програм і міжрегіональних проектів. При цьому варто врахувати напрацювання наукового середовища [5, с.30-31], необхідність гармонізації стратегічних пріоритетів розвитку регіонів України і регіонів ЄС, передбачити розроблення конкретних прикладних і міждержавних проектів, електронних баз даних про потенційні можливості регіонів щодо створення мереж і міжрегіональних кластерів тощо.

Більша самостійність регіонів щодо підвищення їх фінансової та інституційної спроможності при активній позиції місцевих органів влади дозволить використати їх конкурентні переваги для спільного міжрегіонального та інтеррегіонального співробітництва і отримати відповідний синергетичний ефект.

Література

1. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні.

Наукова доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. Н.І. Долішнього НАН України; наук.ред. В.С. Кравців. – Львів. 2016.– 218с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку».

2. Кінзерський Ю. Проблеми розбудови інституту власності у світлі модернізації економіки. / Вісник КНЕУ, №4,2010, с.15-23.

3. Мельник А. Ф. Ідентифікація структурно-технологічної деформації економіки регіонів як база вибору механізмів регіональної структурної політики. Вісник ТНЕУ, № 1, 2014. С.23-35.

4. Експорт – 2014р.: сумні тенденції. Де виграла і де програла Європа? <http://www.enrointegration.com.ua/articles/2015/03/12/703/779/>

5. Структурно-інституціональна трансформація та безпека економіки регіонів України в процесі модернізації держави. Рекомендації V міжнародного науково-практичного семінару, м.Запоріжжя, 27-28 травня 2012р.–84с.

Петро МИКИТЮК

Тернопільський національний економічний університет, Україна

Юлія МИКИТЮК

Тернопільський національний економічний університет, Україна

НАУКОВО-ТЕХНІЧНЕ ПЕРЕДБАЧЕННЯ, ЯК МЕХАНІЗМ

ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Економіка України й надалі залишається несприйнятливою до науково-технічних нововведень через низький рівень виробничої бази промисловості та слабке фінансування державою науково-дослідних і, дослідно-конструкторських розробок. Тому формування державної науково-технічної та інвестиційної політики повинно здійснюватися на основі перетворення власних наукових і дослідно-конструкторських розробок у базовий елемент виробництва. Саме активізація інноваційної діяльності, наукової і виробничої сфер є важливим завданням та умовою становлення економічної незалежності України.

На наш погляд, якщо ми хочемо надати соціально-економічному розвитку України всіх рис інноваційності, то на сьогоднішньому етапі маємо відмовитися від спроб побудувати єдину, централізовану, директивну модель державної інноваційної політики. Зважаючи на